

สถานการณ์และลักษณะของผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2561-2565

Malaria Situation and Patients' Characteristics in Thasongyang District, Tak Province, Fiscal Years 2018-2022

เจษฎาวุฒิ บุญช่วย¹
โรงพยาบาลท่าสองยาง ตาก

บทคัดย่อ

อำเภอท่าสองยางเป็นอำเภอชายแดนไทย-เมียนมา อำเภอหนึ่งของจังหวัดตาก ที่ยังมีรายงานผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียจำนวนมาก การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสถานการณ์ของโรคไข้มาลาเรีย และลักษณะของผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย ในอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ซึ่งข้อมูลที่ได้จะช่วยในการวางแผนการควบคุมป้องกันโรค และดูแลรักษาผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียในพื้นที่ต่อไป เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง โดยรวบรวมข้อมูลผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียในอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก จากระบบฐานข้อมูล Malaria online ในโครงการกำจัดโรคไข้มาลาเรียประเทศไทย ระหว่างปีงบประมาณ 2561-2565 รวมทั้งข้อมูลเพิ่มเติมจากเวชระเบียนผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลท่าสองยาง ในช่วงเวลาดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์โรคไข้มาลาเรียมีแนวโน้มลดลงในช่วงปีงบประมาณ 2561-2564 โดยลดลงจาก 639 รายในปีงบประมาณ 2561 เหลือ 397 รายในปีงบประมาณ 2564 แต่ในปีงบประมาณ 2565 กลับพบการระบาดที่มีจำนวนผู้ป่วยมากถึง 2,020 ราย โดยพบสถานการณ์โรคแบบเดียวกันทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ผู้ป่วยเกือบทั้งหมดเป็นจากเชื้อไวแวกซ์ ในแต่ละปีจำนวนผู้ป่วยมีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นมากในช่วงฤดูฝน สำหรับผู้ป่วยชาวไทยพบจำนวนและอัตราป่วยในเพศชายสูงกว่าเพศหญิงอยู่มาก โดยน่าจะเกี่ยวข้องกับอาชีพและลักษณะงานที่มีความเสี่ยง อัตราป่วยสูงสุดพบในกลุ่มเด็ก 5-14 ปี ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่อื่นซึ่งมักพบในวัยทำงาน และจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงปัจจัยเสี่ยงเพิ่มเติม ตำบลท่าสองยางพบมีจำนวนผู้ป่วยและอัตราป่วยสูงสุด แต่ในปีงบประมาณ 2565 พบผู้ป่วยมากขึ้นในทุกตำบล ในแต่ละปีผู้ป่วยส่วนใหญ่จะไปรับการรักษาที่คลินิกและมาลาเรียโพสต์ ซึ่งเป็นสถานบริการที่มีที่ตั้งอยู่ในชุมชน/หมู่บ้านที่พบโรคไข้มาลาเรีย ส่วนโรงพยาบาลท่าสองยางพบว่า ในแต่ละปีได้ดูแลรักษาผู้ป่วยประมาณร้อยละ 12.5-24.0 ของผู้ป่วยทั้งหมด ภาวะแทรกซ้อนของผู้ป่วยพบน้อย และไม่พบผู้ป่วยเสียชีวิต อย่างไรก็ตามการรักษาผู้ป่วยเชื้อไวแวกซ์จำเป็นต้องให้ยา Primaquine นาน 14 วัน โดยผู้ป่วยอาจกินยาได้ไม่ครบ ทำให้เป็นไข้มาลาเรียกลับเป็นซ้ำได้ ดังนั้นการติดตามผู้ป่วยเชื้อไวแวกซ์อย่างสม่ำเสมอ การพิจารณาใช้ยาที่ Half-life ยาว ซึ่งกินยาเพียงครั้งเดียว เช่น Tafenoquine และการสนับสนุนการตรวจภาวะพร่องเอนไซม์ G6PD ในสถานบริการสาธารณสุขที่ตรวจรักษาโรคไข้มาลาเรีย น่าจะมีประโยชน์ การระบาดใหญ่ในปีงบประมาณ 2565 ซึ่งเชื่อมโยงกับการอพยพของชาวเมียนมาบริเวณชายแดนจากการสู้รบในประเทศเมียนมา แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการร่วมมือและช่วยเหลือ ในการดูแลรักษาผู้ป่วยและควบคุมป้องกันโรคไข้มาลาเรีย ในพื้นที่ชายแดนของทั้งสองฝั่งประเทศ

คำสำคัญ : สถานการณ์โรคไข้มาลาเรีย, ลักษณะของผู้ป่วย, อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

¹ ผู้นิพนธ์ หน่วยงานโรงพยาบาลท่าสองยาง
e-mail : medica7030@hotmail.com

Malaria Situation and Patients' Characteristics in Thasongyang District, Tak Province, Fiscal Years 2018-2022

Jetsadawut Boonchuay
Thasongyang hospital Tak

Abstract

Thasongyang district is one Thailand-Myanmar border district of Tak province, with high malaria incidence reports. This study aimed to determine malaria situation and patients' characteristics in Thasongyang district, Tak province, fiscal years 2018-2022. A cross-sectional study was conducted by reviewing malaria data in Thasongyang district from the malaria online of the Thailand Malaria Elimination Program and from medical records of malaria patients treated in Thasongyang hospital during fiscal years 2018-2022. The malaria incidence reduced from 639 cases in the fiscal year 2018 to 397 in 2021 but abruptly increased to 2,020 in 2022. Similar trends were observed in both Thais and non-Thais. Most of the cases were caused by *Plasmodium vivax*. Each year, the high incidence was found during the rainy season. Of the Thai people, more malaria cases and a higher rate was observed in males than females, which might be due to occupational risk. Children 5-14 years old had the highest rate of malaria, which was different from other areas and needed a further study to identify risk factors. Each year, Thasongyang subdistrict had the highest malaria cases and rate. Increases in both malaria cases and rates were found in all subdistricts in the 2022 outbreak. Most cases were treated at malaria clinics and malaria posts. About 12.5-24.0% of cases were treated at Thasongyang hospital each year. Few clinical complications of malaria were reported and none died during the study period. However, the patients with vivax malaria might have non-compliance with primaquine for 14 days resulting in malaria relapse. Regular follow-up of the cases, use of single dose of long half-life 8-aminoquinoline (such as tafenoquine), and support of G-6 -PD deficiency testing in malaria treatment centers may be useful. Malaria outbreak in the fiscal year 2022 following migration of Myanmar people to border areas from the civil war underscores the importance of good cooperation and assistance in malaria treatment, prevention and control among health care centers at border areas of both countries.

Keywords: Malaria situation, Patients' characteristics, Thasongyang district, Tak province

บทนำ

โรคไข้มาลาเรียเป็นโรคติดต่อโปรโตซัวในกลุ่มพลาสโมเดียม (*Plasmodium* spp.) ซึ่งติดต่อสู่คนโดยการกัดของยุงก้นปล่อง (*Anopheles* spp.) เป็นหลัก นอกจากนี้เคยมีรายงานการติดต่อจากคนสู่คน ผ่านทางการรับเลือด การปลูกถ่ายอวัยวะ และจากมารดาสู่ทารกในครรภ์แต่พบน้อยมาก โรคไข้มาลาเรียพบมากในภูมิภาคเขตร้อนชื้นและมักพบการระบาดมากในช่วงฤดูฝน^(1,2) เชื้อมาลาเรียที่ก่อโรคในคนมี 5 ชนิด ได้แก่ *P. falciparum*, *P. vivax*, *P. malariae*, *P. ovale* และ *P. knowlesi* โดยเชื้อที่พบส่วนใหญ่ในประเทศไทยเป็นชนิด *P. vivax* และ *P. falciparum* ส่วน *P. knowlesi* พบมากในประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซียอย่างไรก็ตามประเทศไทยเริ่มมีรายงานการพบ *P. knowlesi* ในหลายจังหวัด^(1,2) อาการสำคัญของโรคไข้มาลาเรีย คือ ไข้หนาวสั่น ปวดศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ บางรายมีอาการรุนแรงอาจมีภาวะแทรกซ้อน เช่น ตับวาย ไตวาย ไข้มาลาเรียขึ้นสมอง ทำให้เสียชีวิตได้หากไม่ได้รับการรักษาที่ถูกต้องอย่างทันท่วงที⁽¹⁾

สถานการณ์โรคไข้มาลาเรียในประเทศไทยมีแนวโน้มลดลง โดยกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำยุทธศาสตร์การกำจัดโรคไข้มาลาเรียประเทศไทย พ.ศ.2560 – 2569⁽³⁾ ซึ่งตั้งแต่เริ่มดำเนินการตามยุทธศาสตร์ฯ ในปี 2560 จำนวนผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียได้ลดลงมาจาก 14,848 รายในปีงบประมาณ 2560 เหลือ 2,949 รายในปีงบประมาณ 2564⁽⁴⁾ แต่ในปีงบประมาณ 2565 กลับพบมีรายงานผู้ป่วยเพิ่มขึ้นเป็น 8,490 ราย โดยพื้นที่ที่ยังมีโรคไข้มาลาเรียนั้นเป็นจังหวัดชายแดนที่มีป่าเขาเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีอุทยานอาศัยอยู่ ดังนั้นจังหวัดและอำเภอชายแดนจึงเป็นพื้นที่เปราะบางต่อการแพร่โรค

จังหวัดตากเป็นจังหวัดชายแดนไทย-เมียนมา จังหวัดหนึ่งที่ยังพบผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียจำนวนมาก ซึ่งที่ผ่านมามีแนวโน้มลดลงจาก 3,950 รายในปีงบประมาณ 2560 เหลือ 917 รายในปีงบประมาณ 2564 แต่ในปีงบประมาณ 2565 พบมีการระบาดใหญ่โดยมีรายงานผู้ป่วยถึง 5,140 ราย⁽⁵⁾ สำหรับอำเภอท่าสองยางซึ่งเป็นอำเภอชายแดนไทย-เมียนมา อำเภอหนึ่งของจังหวัดตาก ที่ยังมีรายงานผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียจำนวนมาก ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจในการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ของโรคไข้มาลาเรีย และลักษณะของผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย ในอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสถานการณ์ของโรคไข้มาลาเรีย และลักษณะของผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย ในอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ระหว่างปีงบประมาณ 2561-2565 ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ในการวางแผนการควบคุมป้องกันโรค และดูแลรักษาผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย ในพื้นที่ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

อำเภอท่าสองยาง เป็นอำเภอชายแดนไทย-เมียนมา อำเภอหนึ่งของจังหวัดตาก แบ่งเป็น 6 ตำบล โดยมีประชากรในปี 2565 รวม 58,205 คน สำหรับสถานบริการสาธารณสุขที่สามารถให้บริการตรวจวินิจฉัยและรักษาโรคไข้มาลาเรียได้นั้นประกอบด้วย โรงพยาบาลท่าสองยางขนาด 60 เตียง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) รวม 12 แห่ง สถานบริการสาธารณสุขชุมชน (สสช.) รวม 13 แห่ง มาลาเรียคลินิก (Malaria clinic) ภายใต้การกำกับดูแลของศูนย์ควบคุมโรคติดต่ออำเภอแม่สอด กรมควบคุมโรค รวม 5 แห่ง และมาลาเรียโพสต์ (Malaria post) ซึ่งในปีงบประมาณ 2561-2565 มีจำนวน 47, 39, 44, 60 และ 60 แห่ง ตามลำดับ สำหรับประชากรต่างชาติในศูนย์พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง มีโรงพยาบาลในศูนย์ที่ให้บริการตรวจและรักษาได้เช่นเดียวกัน โดยการวินิจฉัยโรคมาลาเรียในโรงพยาบาลและมาลาเรียคลินิก มักใช้การตรวจหาเชื้อมาลาเรียด้วยกล้องจุลทรรศน์จากตัวอย่างเลือดทั้งฟิล์มหนาและฟิล์มบางคู่กัน ส่วนการตรวจโดยใช้ชุดตรวจอย่างรวดเร็ว (Rapid diagnostic test) มักพบใช้ที่ รพ.สต. สสช. และมาลาเรียโพสต์ รวมทั้งใช้ในกรณีค้นหาผู้ป่วยในชุมชน

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง โดยรวบรวมข้อมูลผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียในอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก จากระบบฐานข้อมูล Malaria online ในโครงการกำจัดโรคไข้มาลาเรียประเทศไทย ระหว่างปีงบประมาณ 2561-2565 รวม 5 ปี โดยข้อมูลที่เก็บรวบรวม ได้แก่ เพศ อายุ สัญชาติ ที่อยู่ ชนิดของเชื้อมาลาเรียที่ตรวจพบ สถานบริการสาธารณสุขที่ให้บริการ และวันเดือนปีที่ผู้ป่วยได้รับการรักษา รวมทั้งได้รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากเวชระเบียนผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลท่าสองยาง ในระหว่างปีงบประมาณ 2561-2565 เช่นเดียวกัน โดยข้อมูลที่รวบรวมเพิ่มเติม ได้แก่ ภาวะแทรกซ้อนของโรคที่พบ การส่งต่อผู้ป่วย และผลการรักษาผู้ป่วย

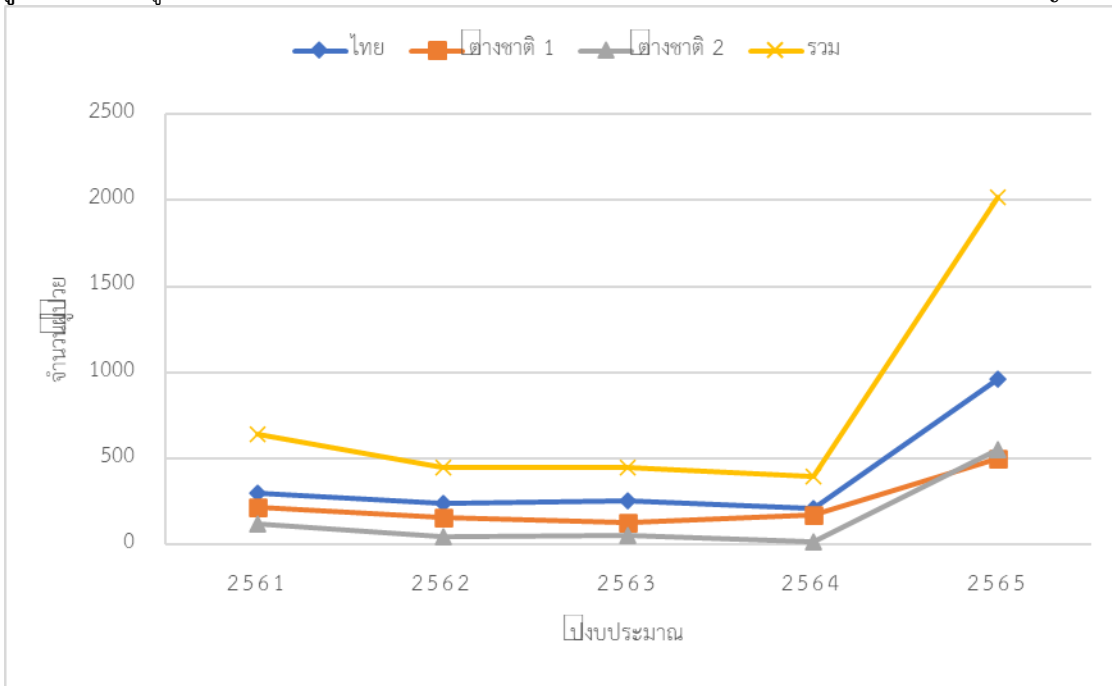
นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาบันทึกในโปรแกรม Excel และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ EPI Info version 7.2.5.0 โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และนำเสนอเป็นจำนวน ค่าร้อยละ อัตราส่วน และอัตรา

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

สำหรับสถานการณ์โรคไข้มาลาเรีย ในอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก พบว่ามีแนวโน้มลดลงในช่วงปีงบประมาณ 2561-2564 โดยจำนวนผู้ป่วยทั้งหมดได้ลดลงจาก 639 รายในปีงบประมาณ 2561 เหลือ 397 รายในปีงบประมาณ 2564 แต่ในปีงบประมาณ 2565 กลับพบผู้ป่วยจำนวนมากถึง 2,020 ราย ซึ่งเมื่อจำแนกผู้ป่วยตามสัญชาติ ก็พบแนวโน้มของสถานการณ์โรคแบบเดียวกัน ทั้งชาวไทย ต่างชาติ 1 (ผู้ที่ไม่ได้มีสัญชาติไทย และอาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป) และต่างชาติ 2 (ผู้ที่ไม่ได้มีสัญชาติไทย และอาศัยอยู่ในประเทศไทยน้อยกว่า 6 เดือน) ดังแสดงในรูปที่ 1

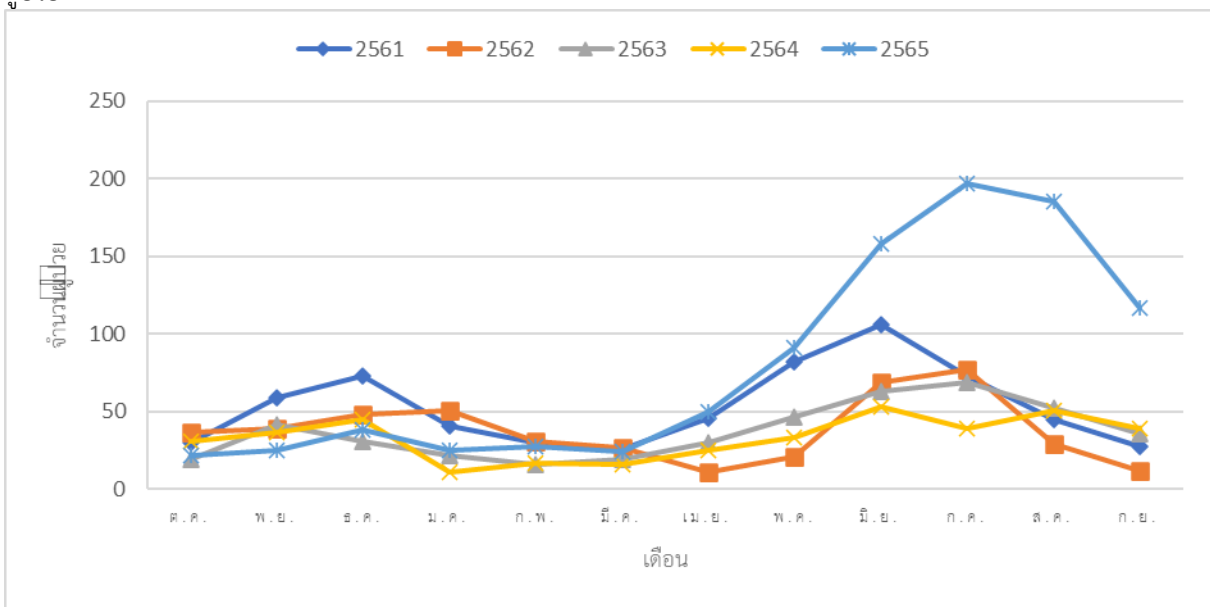
รูปที่ 1 จำนวนผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2561-2565 จำแนกตามสัญชาติ

ต่างชาติ 1 หมายถึง ผู้ที่ไม่ได้มีสัญชาติไทย และอาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป
 ต่างชาติ 2 หมายถึง ผู้ที่ไม่ได้มีสัญชาติไทย และอาศัยอยู่ในประเทศไทยน้อยกว่า 6 เดือน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในแต่ละปีจำนวนผู้ป่วยมีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นมากในช่วงฤดูฝน คือ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคม และมีแนวโน้มสูงขึ้นเล็กน้อยในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม โดยในปีงบประมาณ 2565 พบผู้ป่วยเพิ่มสูงขึ้นตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคมเช่นเดียวกัน แต่เป็นจำนวนที่มากกว่าหลายเท่าเมื่อเปรียบเทียบกับปีงบประมาณ 2564

รูปที่ 2 จำนวนผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2561-2565 จำแนกตามเดือนที่พบผู้ป่วย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย จำแนกตามชนิดของเชื้อมาลาเรีย อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2561-2565

ชนิดของเชื้อมาลาเรีย	2561	2562	2563	2564	2565
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
ไวแวกซ์	588 (92.0)	407 (90.0)	442 (99.1)	394 (99.2)	2,008 (99.4)
ฟัลซิพารัม	46 (7.2)	41 (9.1)	2 (0.4)	1 (0.3)	7 (0.3)
มาลาเรียอี	0	0	0	0	5 (0.2)
หลายชนิด (Mixed)	1 (0.2)	0	0	0	0
ไม่ทราบ	4 (0.6)	4 (0.9)	2 (0.4)	2 (0.5)	0
รวม	639 (100.0)	452 (100.0)	446 (100.0)	397 (100.0)	2,020 (100.0)

จากตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย จำแนกตามชนิดของเชื้อมาลาเรีย อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2561-2565 จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า เชื้อมาลาเรียเกือบทั้งหมดจะเป็นชนิดไวแวกซ์ โดยในช่วงปีงบประมาณ 2561-2564 เชื้อไวแวกซ์มีแนวโน้มลดลง โดยลดลงจาก 588 รายในปีงบประมาณ 2561 เหลือ 394 รายในปีงบประมาณ 2564 แต่ในปีงบประมาณ 2565 พบเป็นการระบาดใหญ่ของเชื้อไวแวกซ์ โดยพบผู้ป่วยมากถึง 2,008 ราย ส่วนเชื้อชนิดฟัลซิพารัมซึ่งพบไม่มากนัก ก็มีแนวโน้มลดลงเช่นเดียวกันในช่วงปีงบประมาณ 2561-2564 และเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในปีงบประมาณ 2565 ส่วนเชื้อชนิดอื่นๆ นั้นไม่พบเลย ยกเว้นเชื้อมาลาเรียอีซึ่งพบในปีงบประมาณ 2565 รวม 5 ราย

ตารางที่ 2 จำนวนผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียชาวไทย และอัตราป่วย/ประชากรพันคน อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2561-2565 จำแนกตามเพศและอายุ

ข้อมูล	2561	2562	2563	2564	2565
	จำนวน (อัตรา)	จำนวน (อัตรา)	จำนวน (อัตรา)	จำนวน (อัตรา)	จำนวน (อัตรา)
รวม	299 (5.5)	243 (4.3)	258 (4.5)	210 (3.6)	960 (16.5)
เพศ					
ชาย	188 (6.8)	152 (5.3)	152 (5.2)	137 (4.6)	606 (20.6)
หญิง	118 (4.4)	91 (3.3)	106 (3.8)	73 (2.6)	354 (12.3)
อายุ (ปี)					
0-4	26 (4.3)	17 (2.7)	21 (3.4)	19 (3.0)	64 (10.4)
5-14	139 (10.2)	104 (7.6)	109 (8.2)	73 (5.6)	318 (25.0)
15-24	68 (6.1)	43 (3.7)	51 (4.2)	46 (3.7)	201 (15.7)
25-34	22 (2.8)	29 (3.5)	23 (2.7)	26 (3.0)	142 (16.1)
35-44	19 (3.2)	23 (3.8)	28 (4.6)	20 (3.2)	94 (14.8)
45-54	14 (3.2)	12 (2.6)	13 (2.8)	12 (2.6)	72 (15.2)
≥ 55	11 (2.0)	15 (2.5)	13 (2.0)	14 (2.1)	69 (10.4)

จากตารางที่ 2 เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเฉพาะผู้ป่วยชาวไทย ซึ่งสามารถคำนวณเป็นอัตราป่วยต่อประชากรพันคนได้ ตารางที่ 2 แสดงจำนวนผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียชาวไทย และอัตราป่วย/ประชากรพันคน อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2561-2565 จำแนกตามเพศและอายุ จากการศึกษาค้นพบว่า ในแต่ละปีนั้นผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียเพศชายพบมากกว่าเพศหญิง ทั้งจำนวนและอัตราป่วยต่อประชากรพันคน โดยมีแนวโน้มลดลงทั้งเพศ

ชายและหญิงในช่วงปีงบประมาณ 2561-2564 แต่ในปีงบประมาณ 2565 กลับพบผู้ป่วยสูงขึ้นมาก ทั้งทั้งจำนวนและอัตราป่วย สำหรับอายุของผู้ป่วยพบว่า ในแต่ละปีพบอัตราป่วยสูงสุดในกลุ่มเด็ก 5-14 ปี รองลงไปคือ กลุ่มอายุ 15-24 ปี โดยในปีงบประมาณ 2565 พบผู้ป่วยมากขึ้นในทุกกลุ่มอายุ ซึ่งก็พบอัตราป่วยสูงสุดในกลุ่มเด็ก 5-14 ปี เช่นเดียวกัน จากการศึกษาพบว่า เด็กเล็กอายุ 0-4 ปี ในอำเภอท่าสองยาง ก็พบป่วยเป็นโรคไข้มาลาเรียหลายรายต่อปี

ตารางที่ 3 จำนวนผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียชาวไทย และอัตราป่วย/ประชากรพันคน อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2561-2565 จำแนกตามตำบลที่อยู่

ตำบล	2561	2562	2563	2564	2565
	จำนวน (อัตรา)	จำนวน (อัตรา)	จำนวน (อัตรา)	จำนวน (อัตรา)	จำนวน (อัตรา)
ท่าสองยาง	167 (22.4)	96 (12.8)	83 (10.9)	117 (15.4)	289 (38.2)
แม่สอง	50 (3.7)	60 (4.4)	20 (1.5)	31 (2.2)	103 (7.4)
แม่หละ	24 (3.4)	24 (3.2)	17 (2.2)	13 (1.7)	92 (12.1)
แม่อุสุ	28 (2.3)	28 (2.3)	74 (5.9)	28 (2.2)	252 (19.6)
แม่ต๋าน	18 (2.1)	29 (3.0)	55 (5.4)	18 (1.7)	187 (18.0)
แม่วะหลวง	12 (2.1)	6 (1.1)	9 (1.6)	3 (0.5)	37 (6.3)
รวม	299 (5.5)	243 (4.3)	258 (4.5)	210 (3.6)	960 (16.5)

จากตารางที่ 3 แสดงจำนวนผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียชาวไทย และอัตราป่วย/ประชากรพันคน อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2561-2565 จำแนกตามตำบลที่อยู่ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในแต่ละปีตำบลท่าสองยางมีจำนวนผู้ป่วยและอัตราป่วยสูงสุด โดยในปีงบประมาณ 2565 พบผู้ป่วยมากขึ้นในทุกตำบล

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย จำแนกตามสถานที่ตรวจรักษา อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2561-2565

สถานที่ตรวจรักษา	2561	2562	2563	2564	2565
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
รพ.ท่าสองยาง	95 (14.9)	98 (21.7)	107 (24.0)	54 (13.6)	252 (12.5)
รพ.รัฐอื่นๆ/รพ.ในศูนย์พักพิงชั่วคราว	11 (1.7)	12 (2.7)	0	11 (2.8)	305 (15.1)
รพ.สต./สสช.	23 (3.6)	6 (1.3)	0	2 (0.5)	4 (0.2)
มาลาเรียคลินิก	346 (54.1)	250 (55.3)	190 (42.6)	163 (41.1)	658 (32.6)
มาลาเรียโพสท์	164 (25.7)	86 (19.0)	149 (33.4)	167 (42.1)	801 (39.7)
รวม	639 (100.0)	452 (100.0)	446 (100.0)	397 (100.0)	2,020 (100.0)

รพ. = โรงพยาบาล, รพ.สต. = โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล, สสช. = สถานบริการสาธารณสุขชุมชน

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย จำแนกตามสถานที่ตรวจรักษา อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2561-2565 จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในแต่ละปีผู้ป่วยส่วนใหญ่จะไปรับการตรวจและรักษา ที่มาลาเรียคลินิกและมาลาเรียโพสท์ ซึ่งเป็นสถานบริการที่มีที่ตั้งอยู่ในชุมชน/หมู่บ้านที่พบโรคไข้มาลาเรีย ส่วนโรงพยาบาลท่าสองยางพบว่า ในแต่ละปีนั้นดูแลรักษาผู้ป่วยร้อยละ 12.5-24.0 ของผู้ป่วยทั้งหมด ซึ่งมักเป็นผู้ป่วยที่อยู่ใกล้โรงพยาบาล หรือเดินทางมาโรงพยาบาลสะดวก รวมทั้งรับส่งต่อผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรงหรือมีภาวะแทรกซ้อนจากสถานบริการสาธารณสุขอื่นๆ ในอำเภอท่าสองยาง สำหรับในปีงบประมาณ 2565 พบจำนวนผู้ป่วยเพิ่มขึ้นมากในสถานบริการสาธารณสุขทุกแห่ง ยกเว้น รพ.สต.และ สสช.

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียในโรงพยาบาลท่าสองยาง จำแนกตามภาวะแทรกซ้อน การส่งไปรักษาต่อที่โรงพยาบาลแม่สอด (แม่ข่าย) และผลการรักษา ปีงบประมาณ 2561-2565

ผู้ป่วยในโรงพยาบาลท่าสองยาง	2561	2562	2563	2564	2565
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
จำนวนทั้งหมด	95	98	107	54	252
ภาวะแทรกซ้อน					
มีอาการทางสมอง	1 (1.1)	0	0	0	3 (1.2)
มีภาวะชัก	0	0	0	0	2 (0.8)
มีภาวะไตวายเฉียบพลันร่วมกับ Septic shock	0	0	0	0	1 (0.4)
รวม	1 (1.1)	0	0	0	6 (2.4)
การส่งต่อผู้ป่วย					
มีอาการทางสมอง	1 (1.1)	0	0	0	2 (0.8)
มีภาวะชัก	0	0	0	0	1 (0.4)
เป็นหญิงตั้งครรภ์	0	1 (1.0)	0	0	0
มีภาวะไตวายเฉียบพลันร่วมกับ Septic shock	0	0	0	0	1 (0.4)
รวม	1 (1.1)	1 (1.0)	0	0	4 (1.6)
ผลการรักษา					
เสียชีวิต	0	0	0	0	0

เหตุการณ์ที่อาจมีผลต่อการระบาดของโรคไข้มาลาเรียในปีงบประมาณ 2565

จากตารางที่ 5 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียในโรงพยาบาลท่าสองยาง จำแนกตามภาวะแทรกซ้อน การส่งต่อผู้ป่วย และผลการรักษา ปีงบประมาณ 2561-2565 จากการศึกษาพบว่า ผู้ป่วยซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นจากเชื้อไอแวกซันนั้นมีภาวะแทรกซ้อนน้อย การส่งไปรักษาต่อที่โรงพยาบาลแม่สอด (แม่ข่าย) ก็มีจำนวนน้อย และไม่พบผู้ป่วยเสียชีวิตในช่วงปีงบประมาณ 2561-2565

ประเทศเมียนมาได้มีการทำรัฐประหารในเดือนกุมภาพันธ์ 2564 และเปลี่ยนการปกครองโดยเป็นผู้นำทหาร หลังจากนั้นก็พบความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับชนกลุ่มน้อยในประเทศ ซึ่งชนกลุ่มน้อยบริเวณชายแดนไทย-เมียนมาของจังหวัดตากส่วนใหญ่เป็นกะเหรี่ยง โดยมีผู้นำของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ที่อยู่หลายกลุ่ม ซึ่งในช่วงปลายปี 2564 ต่อปี 2565 มีการสู้รบรุนแรงทำให้ชนกลุ่มน้อยอพยพจากด้านในของประเทศเมียนมา มาพักอาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนฝั่งประเทศเมียนมา สถานบริการสาธารณสุขบริเวณชายแดนฝั่งประเทศเมียนมาได้ปิดบริการ เนื่องจากความไม่สงบ มีการขาดแคลนยา รวมถึงการรักษาโรคไข้มาลาเรีย ชาวเมียนมาเหล่านี้หลายรายได้ส่งเด็กวัยเรียนมาเรียนในศูนย์การเรียนรู้ (Migrant learning center) ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาสำหรับเด็กต่างชาติในฝั่งประเทศไทย และเมื่อชาวต่างชาติทั้งฝั่งชายแดนเมียนมาและฝั่งไทยเจ็บป่วย ก็เข้ารับการรักษาในสถานบริการสาธารณสุขฝั่งไทย

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า ในช่วงปีงบประมาณ 2561-2564 โรคไข้มาลาเรียในอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก มีแนวโน้มลดลงทั้งในผู้ป่วยทั้งชาวไทยและต่างชาติ โดยพบลดลงทั้งเชื้อไวแวกซ์ซึ่งเป็นเชื้อที่พบหลัก และเชื้อฟัลซิพารัมซึ่งเป็นเชื้อที่พบรองลงไป แต่ในปีงบประมาณ 2565 กลับพบการระบาดใหญ่จากเชื้อไวแวกซ์ ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยอาจมีการเชื่อมโยงกับผลกระทบจากการสู้รบระหว่างรัฐบาลเมียนมา กับชนกลุ่มน้อยบริเวณชายแดนไทย-เมียนมา ทำให้ชนกลุ่มน้อยอพยพจากด้านในของประเทศมาพักอาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนฝั่งประเทศเมียนมาและบางส่วนข้ามมาฝั่งไทย สถานบริการสาธารณสุขบริเวณชายแดนฝั่งเมียนมาได้ปิดบริการ มีการขาดแคลนยารักษา มาลาเรีย ชาวต่างชาติทั้งฝั่งชายแดนเมียนมาและฝั่งไทย เมื่อเจ็บป่วยก็ข้ามมารับการรักษาในสถานบริการสาธารณสุขฝั่งไทย ทำให้มีการแพร่เชื้อทั้งสองฝั่งประเทศ ชาวต่างชาติหลายรายมารับจ้างทำเกษตรกรรมกับนายจ้างชาวไทย โดยไม่ผ่านการตรวจคัดกรองโรค ก็สามารถแพร่เชื้อได้ เนื่องจากพื้นที่ชายแดนฝั่งไทยนี้มียุงพาหะที่จะแพร่โรคได้⁽⁶⁾ เหตุการณ์และปัจจัยเหล่านี้ มีส่วนทำให้จำนวนผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรียเพิ่มขึ้นมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติในปีงบประมาณ 2565

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในแต่ละปีจำนวนผู้ป่วยทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จะพบมากในช่วงฤดูฝนตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคม ซึ่งเป็นช่วงเพาะปลูกพืชผลทางเกษตรกรรม ชาวบ้านมักพักอาศัยอยู่ในไร่ โดยมีการจ้างแรงงานต่างชาติหลายรายมาช่วยทำเกษตรกรรม และเป็นช่วงที่มียุงพาหะแพร่จำนวนมาก ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนทำให้พบจำนวนผู้ป่วยมากในช่วงฤดูฝน ดังนั้นการควบคุมป้องกันโรคไข้มาลาเรียซึ่งควรดำเนินการตลอดทั้งปี แต่ควรดำเนินการอย่างเข้มข้นในช่วงก่อนเข้าสู่ฤดูฝนในแต่ละปี เพื่อลดการแพร่โรค

สำหรับผู้ป่วยชาวไทย จากการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละปี ซึ่งรวมถึงปีงบประมาณ 2565 ที่พบมีการระบาดใหญ่ พบว่าทั้งจำนวนและอัตราป่วยในเพศชายสูงกว่าเพศหญิงอยู่มาก โดยน่าจะเกี่ยวข้องกับอาชีพการทำงาน ซึ่งเพศชายมักต้องออกไปเพาะปลูกในไร่หรือเข้าป่ามากกว่าเพศหญิง ทำให้เพศชายมีความเสี่ยงมากกว่าเพศหญิง ส่วนอัตราป่วยจำแนกตามกลุ่มอายุพบว่า อัตราป่วยสูงสุดอยู่ในกลุ่มเด็กอายุ 5-14 ปี ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่อื่นที่มักพบในวัยทำงาน⁽⁵⁾ และจำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงปัจจัยเสี่ยงในกลุ่มเด็กเหล่านี้ จากการศึกษาแล้วยังพบว่า เด็กเล็กอายุ 0-4 ปี ในอำเภอท่าสองยาง ซึ่งมักอยู่ที่บ้าน ก็พบป่วยเป็นโรคไข้มาลาเรียหลายรายต่อปี ซึ่งแสดงว่าการแพร่โรคน่าจะเกิดขึ้นในชุมชน/หมู่บ้านที่อยู่อาศัยสำหรับตำบลที่อยู่ของผู้ป่วยพบว่า โรคไข้มาลาเรียพบได้ทุกตำบลของอำเภอท่าสองยาง โดยในช่วงปีงบประมาณ 2561-2564 พบอัตราป่วยสูงสุดในตำบลท่าสองยาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการค้าขายและเดินทางข้ามแดนกันระหว่างสองฝั่งประเทศ แต่ในปีงบประมาณ 2565 พบจำนวนผู้ป่วยเพิ่มขึ้นในทุกตำบล ดังนั้นการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคจึงต้องทำในทุกพื้นที่ที่พบผู้ป่วย โดยเน้นเป็นพิเศษในตำบลท่าสองยาง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในแต่ละปีโรงพยาบาลท่าสองยางดูแลรักษาผู้ป่วยร้อยละ 12.5-24.0 ของผู้ป่วยทั้งหมด โดยผู้ป่วยส่วนใหญ่จะไปรับการรักษาที่ มาลาเรียคลินิกและมาลาเรียโพสต์ ซึ่งเป็นสถานบริการที่มักตั้งอยู่ในชุมชน/หมู่บ้านที่พบโรคไข้มาลาเรีย ดังนั้นระบบการดูแลผู้ป่วย การสนับสนุนทั้งวัสดุอุปกรณ์ในการตรวจวินิจฉัย และเวชภัณฑ์ในการรักษา เป็นเครือข่ายทั้งอำเภอจึงเป็น

สิ่งสำคัญ รวมทั้งการร่วมมือและช่วยเหลือ ในการดูแลรักษาผู้ป่วยและควบคุมป้องกันโรคไข้มาลาเรีย ในพื้นที่ชายแดนของทั้งสองฝั่งประเทศ เพื่อนำไปสู่การกำจัดโรคไข้มาลาเรียในที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า เชื้อมาลาเรียเกือบทั้งหมดจะเป็นชนิดไวแวกซ์ โดยในช่วงปีงบประมาณ 2561-2564 เชื้อไวแวกซ์มีแนวโน้มลดลง แต่ในปีงบประมาณ 2565 พบเป็นการระบาดใหญ่ของเชื้อไวแวกซ์ ซึ่งถึงแม้เชื้อไวแวกซ์จะมีการไม่รุนแรงเมื่อเปรียบเทียบกับเชื้อฟัลซิพารัม โดยไม่พบผู้ป่วยเสียชีวิต แต่การรักษาผู้ป่วยเชื้อไวแวกซ์จำเป็นต้องให้ยา Primaquine นาน 14 วัน เพื่อทำลายเชื้อที่หลบซ่อนในเซลล์ตับ⁽¹⁾ โดยผู้ป่วยอาจกินยาได้ไม่ครบ ทำให้เป็นไข้มาลาเรียกลับเป็นซ้ำได้ รวมทั้งควรมีการตรวจภาวะพร่องเอนไซม์ G6PD (G-6-PD deficiency) ก่อนการให้ยา Primaquine เนื่องจากยาจะมีผลทำให้เกิดภาวะเม็ดเลือดแดงแตกเฉียบพลันได้ในผู้ที่มีภาวะพร่องเอนไซม์ G6PD⁽¹⁾ ดังนั้นการติดตามผู้ป่วยเชื้อไวแวกซ์อย่างสม่ำเสมอ การพิจารณาใช้ยากลุ่ม 8-minoquinoline ที่ Half-life ยาว เช่น Tafenoquine^(1,7-8) ซึ่งกินยาเพียงครั้งเดียว โดยสามารถใช้ในผู้ป่วยที่มีอายุมากกว่า 16 ปี แต่ต้องมีการตรวจภาวะพร่องเอนไซม์ G6PD เช่นเดียวกัน และการสนับสนุนการตรวจภาวะพร่องเอนไซม์ G6PD ในสถานบริการสาธารณสุขที่ตรวจรักษาโรคไข้มาลาเรีย น่าจะมีประโยชน์ในการช่วยดูแลรักษาผู้ป่วยและควบคุมป้องกันโรคไข้มาลาเรียในพื้นที่

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. หน่วยงานสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินงานตามมาตรการต่างๆ อย่างเข้มข้น ทั้งการเสริมสร้างความรู้ การจัดการบริการตรวจรักษาในประชากรกลุ่มเสี่ยง การสนับสนุนเวชภัณฑ์และวัสดุอุปกรณ์ ในการดูแลรักษาผู้ป่วย และควบคุมป้องกันโรค เช่น มุ้ง เพื่อควบคุมโรคในพื้นที่ให้ได้โดยเร็ว
2. เนื่องจากเชื้อไวแวกซ์เป็นสาเหตุหลักของโรคไข้มาลาเรียในพื้นที่ ซึ่งผู้ป่วยต้องกินยา Primaquine ร่วมด้วยรวม 14 วัน จึงควรมีการติดตามผู้ป่วยอย่างสม่ำเสมอเพื่อรักษาให้หายขาดและป้องกันการกลับเป็นซ้ำ รวมทั้งอาจพิจารณาใช้ยากลุ่ม 8-minoquinoline ที่ Half-life ยาว เช่น Tafenoquine ซึ่งกินยาเพียงครั้งเดียว แทน Primaquine ในสถานบริการสาธารณสุขที่สามารถตรวจภาวะพร่องเอนไซม์ G6PD ได้
3. ควรฝึกอบรม และสนับสนุนการตรวจภาวะพร่องเอนไซม์ G6PD ในสถานบริการสาธารณสุขที่ตรวจรักษาโรคไข้มาลาเรีย
4. ควรประสานความร่วมมือและช่วยเหลือ ในการดูแลรักษาผู้ป่วยและควบคุมป้องกันโรคไข้มาลาเรีย ในพื้นที่ชายแดนของทั้งสองฝั่งประเทศ เพื่อนำไปสู่การกำจัดโรคไข้มาลาเรียในที่สุด
5. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติม ถึงปัจจัยเสี่ยงในกลุ่มเด็กอายุ 5-14 ปี ซึ่งพบอัตราป่วยสูงสุดในอำเภอท่าสองยาง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณนายแพทย์วิทยา สวัสดิวัตน์พิงศ์ นายแพทย์ทรงคุณวุฒิโรงพยาบาลแม่สอด ที่เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแนวคิด ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆมาโดยตลอด จนบทความนี้เสร็จสมบูรณ์ ผู้ศึกษาจึงกราบขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

บรรณานุกรม

1. กองโรคติดต่อภายในโดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. แนวทางเวชปฏิบัติในการรักษาผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย พ.ศ. 2564. กรุงเทพมหานคร: อักษรกราฟฟิกแอนด์ดีไซน์; 2564.
2. กองโรคติดต่อภายในโดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. แนวทางการปฏิบัติงานกำจัดโรคไข้มาลาเรีย สำหรับบุคลากรทางแพทย์และสาธารณสุขประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: อักษรกราฟฟิกแอนด์ดีไซน์; 2562.
3. กองโรคติดต่อภายในโดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. ยุทธศาสตร์การกำจัดโรคไข้มาลาเรียประเทศไทย พ.ศ.2560-2569 และแผนปฏิบัติการกำจัดโรคไข้มาลาเรียประเทศไทย พ.ศ.2560-2564. กรุงเทพมหานคร: อักษรกราฟฟิกแอนด์ดีไซน์; 2559.
4. โครงการกำจัดโรคไข้มาลาเรียประเทศไทย. ภาพรวมผู้ป่วยมาลาเรียในประเทศไทย ปีงบประมาณ 2561-2565 [อินเทอร์เน็ต]. [สืบค้นเมื่อ 1 ก.พ. 2566]. แหล่งข้อมูล: http://malaria.ddc.moph.go.th/malariaR10/index_newversion.php
5. โครงการกำจัดโรคไข้มาลาเรียประเทศไทย. ภาพรวมผู้ป่วยมาลาเรียในจังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2561-2565 [อินเทอร์เน็ต]. [สืบค้นเมื่อ 1 ก.พ. 2566]. แหล่งข้อมูล: http://malaria.ddc.moph.go.th/malariaR10/index_newversion.php
6. บุญเสริม อ่วมอ่อง, ขนิษฐา ปานแก้ว, บุษราคัม สีนาคม, ศิริชัย ยงชัยตระกูล, กิตติพงษ์ เกิดฤทธิ. พฤติกรรมการหาถิ่นของยุงพาหะนำโรคไข้มาลาเรีย และการกำจัดโรคไข้มาลาเรียในจังหวัดตาก ประเทศไทย. วารสารควบคุมโรค 2562; 45(2): 136-48.
7. ณัฐธิดา เหลืองสุชนกุล, ศุภศิษฐ์ พัชโรภาสวัฒนกุล. Tafenoquine ในการรักษาและป้องกันการกลับเป็นซ้ำของโรคไข้มาลาเรียชนิด *Plasmodium vivax*. วารสารเภสัชกรรมโรงพยาบาล 2564; 31(1): 24-34.
8. White NJ, Watson JA, Baird JK. Methaemoglobinaemia and the radical curative efficacy of 8-aminoquinoline antimalarials. Br J Clin Pharmacol 2022; 88(6): 2657-64.
9. Watson JA, Commons RJ, Tarning J, Simpson JA, Llanos Cuentas A, Lacerda MVG, et al. The clinical pharmacology of tafenoquine in the radical cure of *Plasmodium vivax* malaria: An individual patient data meta-analysis. Elife 2022; 11: e83433.

ประวัติผู้เขียนและผู้เขียนร่วม

ชื่อ นายเจษฎาวุฒิ บุญช่วย

ประวัติทางการศึกษา

- ปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วุฒิบัตรเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงสุขภาพจิตชุมชน

ตำแหน่งหน้าที่ นายแพทย์ชำนาญการ โรงพยาบาลท่าสองยาง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

ชื่อผลการศึกษา สถานการณ์และลักษณะของผู้ป่วยโรคไข้มาลาเรีย อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

ปีงบประมาณ 2561-2565

โทรศัพท์ 0646399356

Email medica7030@hotmail.com